

NATURE'S IMAGE IN ION HOREA'S POETRY

Anamaria Ștefan (Papuc), PhD Student, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureș

Abstract: One of the chthonic reasons of our postwar poetry is the feeling of our connection with nature, revived in the postwar period by Horia Ion a Transylvanian poet. In his poetry stands out his joy for nature's harvest, for the universe, for the emotional states which are in line with the passing of seasons. Ion Horea's nature is full of sap and its contemplation emits either enthusiasm or melancholy, but always with a sense of fulfillment and vitality.

Keywords: nature, fertility, poetry, seasons, earth

Unul dintre motivele htonice ale poeziei noastre interbelice e sentimentul înfrățirii cu natura, resuscitat, însă în perioada postbelică de poetul ardelean Ion Horea, a cărui creație e izvorâtă dintr-o fibră telurică. În poezia sa, se remarcă disponibilitatea pentru bucuria roadelor, pentru universul agrest, pentru stările de afectivitate aflate în deplină consonanță cu succesiunea anotimpurilor. Prin imaginarul naturist, poetul e în viziunea criticului Al. Cistelean „un Pillat de Ardeal”, care re trăiește „un nou ciclu al reveriilor campestre și al nostalgiilor iluminate.”¹

În studiul de față ne-am propus printr-un demers tematic și hermeneutic să reliefăm ipostazele pe care le iau elementele naturii în spațiul imaginar al poeziei lui Ion Horea. Vom insista atât asupra ipostazei erotizate a naturii, cât și asupra simbolisticii roadelor pământului, considerate de Gaston Bachelard resurse poetice ale reveriei.

Poezia bucolică românească nu este întotdeauna pur descriptivă, iar originalitatea lui Ion Horea rezidă tocmai în maniera sa de a realiza peisaje, astfel anul de studiu la Institutul de Arte Plastice din București nu a rămas fără ecou. Pornind de la afirmația celebră a lui Henri Frédéric Amiel care consideră că peisajul este „o stare a sufletului”, constatăm că în versurile dedicate naturii poetul nu e un simplu spectator care contemplă o realitate fizică, ci trăiește într-un spațiu interior care îi dă senzația de comunicare intimă cu elementele firii. Existența unei legături strânse dintre interiorul uman și cel al naturii e confirmată de esteticianul Rosario Assunto care consideră că în momentul „când contemplăm un peisaj, suntem în acel peisaj; și așa cum existența noastră este viața pe care o trăim, existența noastră în peisaj este o trăire în peisaj.”² În poezia „Agreste” asistăm la o contopire dintre uman și vegetal, poetul fiind contaminat de trăirile înfiorate ale copacului: „Ascult, și-n pacea nopții mă înfior și tac,/ Și-mprejmuit de umbre și de bucate coapte,/ Desăvârșit în sine-mi mă simt ca un copac,/ Sub lună petrecându-mi cu păsări mari de noapte.” („Agreste”) Gestul identificării cu elementele firii nu este artificial, ci „se săvârșește firesc, neceremonios, pe nesimțite, ca și cum omul ar îmbrăca de când lumea fie sarică mișoasă, fie coajă de copac.”³ Dacă ar fi să găsim ilustrații plastice versurilor dedicate iernii, sugestive ar fi celebrele peisaje ale pictorului flamand Bruegel: „La noapte o să ningă. Spun semne din amurg,/ Deasupra noastră fluvii de ciori

¹ Al. Cistelean în prefața „Ardeleanul definitiv” la volumul antologic: Ion Horea, „Bataia cu aur”, ediție de autor îngrijită de Eugeniu Nistor, Tg-Mureș, Editura Ardealul, 2009, p. 12.

² Rosario Assunto, *Peisajul și estetica*, vol. I, traducere de Olga Mărculescu și prefață de Dan Grigorescu, București, Editura Meridiane, 1986, p. 219.

³ Ion Oarcășu, *Prezențe poetice*, București, Editura pentru Literatură, 1968, p. 136.

flămânde curg./ Și marginilor lumii parcă le dau ocol./ Bisericile-s pline de ciori ca de nămol.” Trăirilor afective li se conferă astfel „o corporalitate aparte, determinată de mișcarea imensă de panouri cu care lucrează poetul.”⁴

În poeziile în care apar exprimate „sentimentele” celor patru anotimpuri, criticul Emil Manu identifică „o curgere sentimental egală, cu un comentariu al opulenței economice, plasticizantă prin metafore care definesc în esență un cosmos erotic.”⁵ Pentru Ion Horea, toamna nu e anotimpul stingerii, ci e un anotimp plener, al „pasiunilor în plină combustie”⁶, când răsar „iubirile râvnite” și „visul îndrăzneț.” Instalarea anotimpului bahic aduce cu sine suscitarea unor reacții senzoriale: „Pesemne iară-i toamnă – mi-am zis – și aș fi vrut/ În clipa ceea sfântă să-ncerc să te sărut... („Foșnea lumina serii”) sau, chiar afective: „să-ți spun cât se poate, în ceața/ ce cade pe noi într-o zi,/ să-ți spun cât se poate iubi...” („Cât aș fi vrut”) În imaginarul erotic al poeziei lui Ion Horea, ceața „constituie elementul iubirii, mediul bachicei comuniuni sau simbolul ei.”⁷: „Din toamnă-n ceața dusă de ploi să mai rămân... („Mi s-a părut”) Mai întodeauna, spectacolul iubirii „se joacă” odată cu lăsarea amurgului, când „umbrele alunecă” și „aerul pare de foc și de platină.” Nu doar toamna e un anotimp revelator pentru vârstele iubirii, ci și celelalte anotimpuri, pe care poetul le personifică prin atribuirea unui comportament erotic. Fertilitatea primăverii este solidară cu cea feminină, amândouă cunoscând miracolul creației, în timp ce vara e înfățișată cu senzualitate asemenea unei femei voluptoase, care „și desfăce bluza să-și spele sânii goi.” („Sentimentul verii”). Iarna e „un anotimp simfonic în care reveria poetului, în mirajul saniei cu cai, ce zboară, amestecă elementele existenței în curgerea lor ireversibilă, colorate totuși cu melancolia erotică”⁸: „Hei, coame negre, coapse și pulpe, voi, buiece,/ Cine v-a plans de milă că vremea voastră trece.” („Sentimentul iernii”) Nu de puține ori, fiorul dragostei fuzionează cu elementele naturii, cu timpul, cu materia aflată într-o stare perpetuă de acțiune: „Mă-mbrățișează timpul, și-acum să nu te mire/ Dacă-ți răspund deodată cu tot ce-mi dai iubire,/ Dacă-n frunzișul galben văd părul tău și strângu-l./ Eu, uneori sfiosul și orbul și natângul. („Hotar”) Natura e erotizată, iar frumusețea iubitei se dezvoltă din „frunzișul galben”, ceea ce sugerează sentimentul unei comuniuni intime cu natura.

În economia imaginarului naturist al poeziei lui Ion Horea o notă aparte o au mirosurile roadelor, resurse ale reveriei, care deschid calea de acces spre tărâmul patriarhal. Născut „din grâne, din fân, din cucuruz”, Ion Horea emană „mireasma pământurilor sfinte” ale Câmpiei Transilvaniei, rescriind „cu nostalgie un spațiu bucolic în care reveria se desfășoară cu voluptate descriptivă într-un cadru natural ce-și precizează contururile din relevanța detaliului și din atmosfera evocatoare.”⁹ Poetului îi e de-ajuns să închidă pentru o secundă ochii pentru a adulmea mirosurile dragi, ce i-au îmbălsămat copilăria. Retras din miezul tumultos al cotidianului, Ion Horea știe să respire trecutul și evocă „cirezile de vaci și aromele de lapte”, „mirosul de cimbru”, „tutunul de sub streșini”, mirosul de țuică ce „se-ntinde pân-la drum”, și a carelor încărcate cu borhot. Atunci când memoria inhalează aceste miresme tari, ele devin plăcute. Hotarul cu lanurile de grâu și porumb, livada, anotimpurile sunt depozitare de mirosuri pe care Ion Horea le păstrează în recipientele memoriei olfactive și din când în când le eliberează pentru a-i deschide poarta spre lumea de altădată. Iarna lui Ion Horea e învăluită de mireasma dovlecilor, a mămăligii și a laptelui: „Acele nopți de iarnă se-ntorc, acele nopți/ Când aromeau în casă din ler bostanii copti/ Și parcă lemne-n sobă pocnesc să mai anunțe/ Cum fierbe de cu seară și oala de grăunțe /... / Când mămliga-n abur cădea pe cărpător / Și laptele din oală și varza cu ulei ... (*Remember*), iar gerul năprasnic e

⁴ Andrașoni, Dumitru, *Poezii*, 1967 în *Steaua*, XIX, 33 (218), martie, 1968, p. 101.

⁵ Emil Manu, „Umbra plopilor” în rev. *Viața românească*, XVIII, 10, octombrie, 1965, p. 171.

⁶ I. Negoitescu, *Scriitori moderni*, București, Editura pentru Literatură, 1966, p. 436.

⁷ *Ibidem*, p. 437.

⁸ Emil Manu, *op. cit.*, p. 173.

⁹ Iulian Boldea, *Metamorfozele textului*, Târgu-Mureș, Editura Ardealul, 1996, p. 10

resimțit „ca un vinars de prune.” (*Sentimentul iernei*) În textura aceluiași poem, apare o imagine sinestezică iradiantă care redă culoarea și aroma iernii: „Prin curți butucii cară miresele pădurii / Și mucigai din beciuri. / Și iarăși dați căldurii, / Ne-apropiem spre seară de geamuri la perdele / Să coborâm amurgul de purpură cu ele...” Poetul percepe lacom parfumul toamnei, anotimp al împlinirilor și este copleșit de abundența senzațiilor olfactive: „Să mușc din carnea zilei, să beau din vinul nopții,/ să duc în corfă luna cu pepenii prea copti,/ Și sămburii de stele să-i vântur și să-i strâng./ Să răspândesc mireasma acestui anotimp,/ Împrăștiat în struguri, în piersici și gutui.” (*Anotimp*) În ceea ce privește aroma primăverii, aceasta e emanată de mierea fagurilor și a florilor de acăț: „Câtă-ntipărire dulce, câtă lamură de floare,/ de acăț, trifoi și cimbru, din hotar, din bortoșin./ Smațul cerului din aripi prinde-n cupa lor să zboare/ când se varsă urdinișul de mireasma zilei plin.” (*Fagurii*) Mirosurile puternice ale florilor sunt inhalate „ca niște *narcotice* vag-artificiale, așa ca mai devreme în grădina civilizată, luculliană, a lui Dimitrie Anghel.”¹⁰ Primăvara are puterea de a-l face să adulmece nu doar „câmpul cu aromele de lut” sau „noua tinerete a brazdelor de lut”, ci și revigorarea vieții țărănești. Adeseori, o combinație odorala insolită are rolul de a rechema amintiri intime prin care scriitorul își poate retrăi trecutul, amestecul decantându-se în memorie: „miroase dulce-a faguri și-a fum de bălegar.” Această experiență odorala a fost trăită într-un timp îndepărtat și pentru a o putea reînvia, poetul trebuie să viseze mult pentru a regăsi cu exactitate ambianța din copilărie care să echilibreze parfumul fagurilor cu izul bălegarului. Întregul univers rural, pe care Ion Horea îl configurează, se păstrează în imagini olfactive și întotdeauna acestea vor avea un miros fragrant, deoarece „fiecare miros din copilărie este o candelă în camera amintirilor.”¹¹ Lecturând poeziile sale, descoperim această recurență a mirosurilor care reprezintă un pion important în evocarea naturii și resuscitează *revenir*-ul, determinându-l „să trăiască reveria dilatantă.”¹²

Cultivând o poezie în care celebrează toate roadele pământului, nu doar pe cele poetice, reținem ca surse la reverie legumele, gustul pentru ele apropiindu-l de Voronca, și fructele cu carnația aprinsă din *cămara de fructe* a lui Pillat, astfel „fiecare fruct exaltat poetic este un tip de lume fericit.”¹³ Grădina poetului este o grădină miraculoasă, care deschide căile reveriei visate în *anima*, deoarece toate roadele pământului au o frumusețe aparte în *cogito*-ul visătorului. Fructele celebrate reprezintă „centrul unui cosmos în care ți-e bine să trăiești, în care ești sigur că trăiești”¹⁴, însă nu sunt investite cu puterea de a se metamorfoza în ființe cu comportament omenesc ca cele din poezia lui Emil Brumar. În poezia „Ospățul”, Mirele îi dăruiește Miresei „pere de aur ca luna în noapte”, „mere ca jarul în iarbă”, prune cu miez „ca fagurii dulci de albine.” În alte poeme poetizează „porumbul ce răsare în rândurile drepte”, știuleții „deșteptați” în „foșnetul metalic” al „lanului de cucuruz” lângă „fasolea coaptă și vița de harbuz”, „bumbacul și ovăzul”, cartofii „rotunzi și strânși în cuiburi sub tufe ruginite”, „sfecla din câmpie”, tomatele, morcovii, mazărea și bostanul. Nu uită să sărbătorească leguma „prozaică” „cumu-i ceapa ce-ți lăcrimează văzul” și care se bucură de atenție în poezia „Sentimentul primăverii”: „Dar, către miezul nopții pe poliți o să-nceapă/ Să lăcrimeze iarăși semințele de ceapă,/ Uscate inimi, negre, și strânse-n măciulii./ De lângă ape, râvna pământului trezi/ Și-n ele-o bucurie a durerii și-un fior/ Al dragostei neplânse-n încremenirea lor.” Cu ajutorul și prin intermediul unui fruct sau a unei legume, poetul regăsește fericirea și miresele copilăriei.

Bucuria muncii, a roadelor și a belșugului cu „păduri de cucuruzi”, cu „hotarul de crumpeni”, cu pământul dus în rături de turmele de porci, cu „piuitul pleiadelor de pui”, cu

¹⁰ Petru Poantă, *Radiografii*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1978, p. 101.

¹¹ Gaston Bachelard, *Poetica reveriei*, traducere de Luminița Brăileanu, Pitești, Editura Paralela 45, 2005, p. 147.

¹² *Ibidem*, p. 148.

¹³ *Ibidem*, p. 158.

¹⁴ *Ibidem*, p. 160.

„cirezile de vaci și aromele de lapte”, cu „jocul de boabe și păstăi” într-un anotimp superb, „când zilele de aur le-auzi în buți cum fierb”, e bucuria unui poet care își iubește sincer melegurile natale: „Această contopire de viață și sublimă / Când ne vedem în toate, din ce în ce mai des, / Redați mereu tot altui și altui înțeles.” (*Sentimentul verii*) Dragostea pentru peisajul câmpenesc, pentru pământul natal – *topophilia*¹⁵ – e exprimată uneori cu o doză de patetism. Într-un poem din volumul „Coloană în amiază” denumit, nu întâmplător „Agreste”, poetul ne transmite emoțiile sale prilejuite de lumea predilectă a satului, fiind evidente tonul confesiv și încercarea de autodefinire prin aceleași elemente ale naturii: „Hotarului asemeni, mi-e sufletul prea plin / De lumea vegetală, de păsări și insecte, / De forma animală spre care mă înclin / Mereu în căutarea mișcărilor perfecte. // M-am ridicat alături de plopul foșnitor, din umbra clătinată a sălciilor pletoase, / Îmbrățișând azurul înalt, tremurător / Și transparent, ca luna de forma unei coase. // M-am scuturat de greieri, și-ascultă-i în amurg / Cum tremură din aripi ușoare și înguste! / Prin sufletul meu grâne în valuri albe curg / Și-n umbra lui coboară verzuile lăcuste.” Criticul Dumitru Micu remarcă la Ion Horea maniera de a poetiza peisajul rural fără a evita componentele prozaice, vorbind nu numai de fântâni, stupi, păsări, viță de vie, ci și de grajduri, șanțuri, nămol, mortăciuni – elemente ce transcriu într-un registru plastic sentimentul thanatic: „Atâta ploaie cade că suntem mai bătrâni / Și cumpenele parcă se tem lângă fântâni. / Pâraiele vin tulburi și intră prin ogrăzi / Și iau la vale garduri și mortăciuni și lăzi. / Nămolul peste șanțuri se-ntinde ca un pod / Și grajdurile-s prinse-ntr-un muget de prohod / Și dealurile toate le vezi cum se topesc / Și curg împuhoiete dintr-un tărâm ceresc. / Porumburile sure-s culcate sub noroi. / Din stupi, în vara asta n-a mai ieșit un roi. / Și holdele sunt coapte de mult și-au mucezit / Trifoiu-n brazde-i putred, de când nu a fost cosit.” (*Într-un târziu*) Poezia lui Ion Horea are drept corespondent „Lacustra” lui George Bacovia – conform afirmației lui Al. Cistelean – și reprezintă „cel mai convingător simptom al firii sale adânc țărănești: viziunea imersiunii lumii în acvatic de întretăie cu îngrijorarea subterană pentru cataclismul agricol.”¹⁶

Prin urmare, de-a lungul creației sale, poetul își păstrează specificul ardelenesc, iar din larga varietate a tematicii abordate poetul rămâne un pastelist cu alonjă alecsandriniană, „îmbogățită de Ion Pillat cu sentimentul plasticității senzoriale, și de Fundoianu cu intuiția puterilor genezice ale materiei.”¹⁷

Bibliografie critică selectivă:

Andrașoni, Dumitru, „Poezii” în rev. *Steaua*, XIX, 33 (218), martie, 1968.

Assunto, Rosario, *Peisajul și estetica*, vol.I, traducere de Olga Mărculescu și prefață de Dan Grigorescu, București, Editura Meridiane, 1986.

Bachelard, Gaston, *Poetica reveriei*, traducere de Luminița Brăileanu, Pitești, Editura Paralela 45, 2005.

Boldea, Iulian, *Metamorfozele textului*, Târgu-Mureș, Editura Ardealul, 1996.

Cistelean, Al., *Poezie și livresc*, București, Editura Cartea Românească, 1987.

Al. Cistelean în prefața „Ardeleanul definitiv” la volumul antologic: Ion Horea, „Bataia cu aur”, ediție de autor îngrijită de Eugeniu Nistor, Tg-Mureș, Editura Ardealul, 2009.

Craia, Sultana, *Orizontul rustic în literatura română*, București, Editura Eminescu, 1985.

¹⁵ Prin intermediul conceptului de *topophilia*, filosoful și geograful chinez Yi-Fu Tuan definește legătura afectivă dintre om și loc în lucrarea *Topophilia: A Study of Environmental Perception, Attitudes, and Values*, New York, Columbia University Press, 1990, p. 4.

¹⁶ Al. Cistelean, *Poezie și livresc*, București, Editura Cartea Românească, 1987.

¹⁷ Mihail Petroveanu, *Traectorii lirice*, București, Editura Cartea Românească, 1974.

Danțiș Gabriela, *Poezia bucolică românească*, București, Editura Univers enciclopedic, 2000.

Kenneth, Clark, *Arta peisajului*, traducere de Eugen Filotti, București, Editura Meridiane, 1969.

Manu, Emil, „Umbra plopilor” în rev. *Viața românească*, XVIII, 10, octombrie, 1965.

Negoitescu, I., *Scriitori moderni*, București, Editura pentru Literatură, 1966.

Oarcășu, Ion, *Prezențe poetice*, București, Editura pentru Literatură, 1968.

Petroveanu, Mihail, *Traectorii lirice*, București, Editura Cartea Românească, 1974.

Poantă, Petru, *Radiografii*, vol. I, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1978.

Acknowledgement: The research presented in this paper was supported by the European Social Fund under the responsibility of the Managing Authority for the Sectoral Operational Programme for Human Resources Development, as part of the grant POSDRU/159/1.5/S/133652.